

Дискосвіт — це світ і дзеркало світів.

І ні, ця книжка не про Австралію. Вона про щось геть інше, що суто випадково, подеколи, відгонить... австралійськістю.

Хай там як... ноу воріз*, еге ж?

* «Останній континент» таки повен відсилань до австралійських культури та реалій. *No worries* (англ. «не турбуйтеся», «без проблем») — фраза, яка вважається національним мотто Австралії і підкреслює їхній оптимізм. — Прим. ред.

На тлі зірок суне черепаха, на її панцирі височать чотири слони.

І черепаха, і слони — більші, ніж можна було б очікувати, але в просторі між зорями різниця між велетенським і крихітним порівняно маленька.

Та ці конкретні черепаха і слони, за всіма черепашими і слонячими стандартами, — великі особини. Вони несуть на собі весь Дискосвіт, з усіма його широкими землями, хмаровидами та океанами.

Люди не живуть на Диску, так само як, у менш вишуканих закапелках мультивсесвіту, вони не живуть і на кулях. Так, може, їхні тіла і п'ють свій ранковий чай на планетах, але живуть вони деінде, у власних світах, які дуже зручно обертаються довкола їхніх голів.

Коли боги збираються на вечірці, вони часто розповідають історію про одну таку планету, що її мешканці з дуже помірним зацікавленням спостерігали, як величезні брили льоду завбільшки з материк втелюються в інший світ (за астрономічними мірками — просто сусідній!) і нічого з цього приводу не робили, тому що таке трапляється тільки у Зовнішньому Космосі. Якийсь розумний вид принаймні відправив би кудись скаргу. Хай там як, а ніхто не сприймає цю байку серйозно, бо аж настільки недоумкувата раса ніколи б не винайшла слуд*.

* Його віднайти значно легше, ніж вогонь, і лише трохи складніше, ніж воду. — Прим. авт.

Та люди вірять у найрізноманітніші речі. Наприклад, є такі люди, що мають легенду, начебто всенський всесвіт живе у шкіряній торбі якогось стариганя. І правильно вірять, до речі.

Інші люди кажуть: постривайте-но, якщо припустити, що він тягає цілий всесвіт у торбі, тоді він і себе, і торбу несе *всередині* цієї торби, адже всесвіт містить у собі все. Включно з ним. І його торбою. Яка вже містить його і торбу. Певною мірою. Відповідь на це така: і в чому проблема?

Всі племінні міфи — правдиві, для певного значення терміну «правдивий».

Це загальновідома ознака всемогутності бога — здатність побачити падіння крихітного птаха. Та лише один бог робить нотатки і вносить корективи, щоб наступного разу птах падав швидше й сильніше.

І ми можемо дізнатися, для чого йому це.

Ми могли б дізнатися, чому людство тут, хоча це на дрібку складніше і викликає питання «А де ще нам бути?». Тільки подумайте, як було б жахливо, якби якийсь роздратоване божество розвело хмари в небі і сказало: «Що за чортівня, ви і досі тут? Я думав, ви винайшли слуд вже десять тисяч років тому! Мені доставлять десять трильйонів тонн льоду цього понеділка!».

Ми можемо навіть дізнатися, чому качкодзьоб*.

Снігом, пелехатим і мокрим, засипало газони і дахи Невидної Академії, елітного магічного навчального закладу Дискосвіту.

* Ні, не чому він *щось там*. Просто чому він. — *Прим. авт.*

Це був клейкий сніг, що перетворював будівлю на щось на кшталт дорогої, але позбавленої смаку прикраси; а ще він приставав до чобіт Мака Бричного, Старшого Вахтора, який простував крізь ніч, холодну і буремну.

Двоє інших вахторів* виступили з-під укриття контрфорсу і пішли з ним крок у крок, урочистим маршем у напрямку головних воріт.

Це був старий звичай, освячений віками. Влітку пара туристів завжди огинаяся довкола, щоб подивитися, та Церемонія Ключів відбувалася щоночі, незалежно від пори року. Якийсь вітер, сніг та ожеледиця ніколи не ставали не заваді. Вахтори минулих епох видиралися верхи на щупальцеватих потвор, щоб провести Церемонію; їх не спиняли повені; вони відбивалися капелюхами від заблудних голубів, гарпій та драконів, ігнорували простих членів викладацького колективу, що слали їм через розчачнуті вікна спалень прокльони штибу «Припиніть цей чортів гамір! *Нащо* ви це робите?». Вони не припиняли, навіть на думці не мали припиняти. Бо Традицію не спишиш. Її можна тільки доповнювати.

Трое чоловіків дісталися головних воріт, майже повністю вкритих завісою завірюхи. Там на них чекав черговий вахтор.

— Стій! Хто йде? — вигукнув він.

— Ключі Архіректора! — відсалютував Мака Бричний.

— Проходь, Ключі Архіректора!

Старший Вахтор зробив крок уперед, витягнув обидві руки перед собою долонями до себе і двічі поплескав там,

* Хтось середній мій вахтером і проктором. Вахторів обирають не за їхню уяву, тому що зазвичай вони її не мають. — *Прим. авт.*

де якийсь давно зітлілий його колега, певно, мав нагрудні кишені. Ляск, ляск. Тоді він витягнув руки в сторони і штивно поплескав поли піджака. Лясь, лясь.

— Чорт! Можу Присягнутися, Що Вони Щойно Були В Мене! — прогорлав він, виголошуючи кожне слово підкреслено акуратно, наче тренований пес.

Брамник відсалютував. Мака Бричний відсалютував.

— Ти Перевірів Усі Кишені?

Мака Бричний відсалютував. Брамник відсалютував. На його капелюсі вже назбиралася маленька снігова піраміда.

— Напевно, Я Забув Їх На Комоді. Завжди Так, Га?

— Мусиш Пам'ятати, Куди Ти Їх Кладеш!

— Чекай, Може, Вони В Мене В Куртці!

Молодий вахтор, який виконував цього тижня обов'язки Хоронителя Куртки, виступив наперед. Кожен чоловік відсалютував двом іншим. Наймолодший прочистив горло і вичавив із себе:

— Ні, Я Дивився... Там... Зранку!

Мака Бричний злегка кивнув хлопцю — мовляв, той добре впорався із складним завданням — і знову поплескав себе по кишенях.

— Стривайте, Побий Мене Грім, Вони Весь Цей Час Були В Кишені! От Я Дурник!

— Не Хвилюйся, Я Такий Самий!

— Ладен Крізь Землю Провалитися! Наступного Разу Власну Голову Забуду!

Десь у темряві рипнула віконниця.

— Ем, хвилинку вашої уваги, панове...

— Ну, Ось Ключі! — Мака Бричний підвищив реєстр.

— Вельми Вдячний!

— Я перепрошую, чи не могли б ви... — жалібний голос наче просив вибачення, що змушений скаржитися.

— Все Гарзд! — заволав брамник, повертаючи ключі.

— ...*трошки* тихіше...

— Боже Спаси Всіх Присутніх! — у Мака Бричного від крику напнулися вени на його кремезній побуряковілій шиї.

— Гляди Не Загуби Їх Знову. Ха! Ха! Ха!

— Ги! Ги! Ги! — проверещав Мака Бричний, який не тямився від люті.

Він штивно відсалютував і завернув За Ріг, без потреби гучно гупаючи ногами. Старовинний ритуал завершився, і він прокрокував назад до вахторського будиночка, лаючись собі під ніс.

Вікно невеличкого університетського лазарету знову зачинилося.

— Цей чоловік доведе мене до гріха, — поскаржився Скарбій. Намацав і видобув із кишені зелену коробочку пігулок із сушених жаб; впустив декілька на підлогу, доки борюкався з накривкою. — Я надсилаю йому нескінченні службові записки. Він каже, що це традиція, але, ну я не знаю, він так... бурхливо її виконує...

Скарбій шморгнув носом і запитав:

— Ну як він?

— Не добре, — відповів Декан.

Бібліотекар був важко хворий.

Сніг мокрим шаром ліпився до зачиненого вікна.

Перед натопленим каміном лежала купа ковдр. Подеколи купу били дрижаки. Чарівники спостерігали за купою із занепокоєнням.

Викладач новітніх рун гарячково гортав сторінки якоїсь книжки.

— Ну, тобто звідки нам знати, це в нього від старості чи ні? — спитав він. — Що таке старість для орангутана? А *ще* він чарівник. А *ще* він весь час збуває у Бібліотеці. Цілодобове магічне опромінювання. Вочевидячки, грип атакує його морфогенне поле, але *будь-що* могло до цього спричинитися.

Бібліотекар чхнув.

І змінив форму.

Чарівники сумно подивилися на те, що дуже скидалося на зручний фотель, який хтось навщось оббив червоним хутром.

— Що ми можемо для нього зробити? — спитав Зрозум Впертонз, наймолодший член кафедри.

— Може, він оцінить нові подушки, — запропонував Ридикуль.

— Мушу сказати, дещо неввічливий жарт, Архіректоре.

— Чого це? Всі любляють м'якенькі подушки, особливо коли почуваються кепсько, хіба ні? — сказала людина, з якою ніколи не траплялися хвороби.

— Цього ранку він був столом. З червоного дерева, якщо я не помиляюся. Принаймні йому вдається зберігати колір.

Викладач новітніх рун зітхнув і згорнув свою книгу:

— Він остаточно втратив контроль над своєю морфогенною функцією. Гадаю, тут нема чого дивуватися. Боюся, щойно її змінено один раз, потім це виходить дедалі легше. Широко відомий факт.

Він подивився на застиглу посмішку Архіректора і зітхнув. Маструм Ридикуль був знаменитий тим, що не намагався бодай щось зрозуміти, якщо під рукою був хтось, хто міг зробити це за нього.

— Доволі важко вперше змінити форму живої істоти, але вже наступного разу буде значно легше, — переклав він.

— Прошу?

— Перш ніж стати мавпою, він був людиною, Архіректоре. Пригадуєте?

— А, так-так. Точно, — схопився Ридикуль. — Смішно, як швидко до всього звикаєш. Юний Зрозум тут стверджує, що мавпи і люди — родичі між собою.

Обличчя решти чарівників скам'яніли. Зрозум скрикнув.

— Він показував мені дещо з невидимих писань, — пояснив Ридикуль. — Захопливе читання.

Інші чарівники подивилися на Зрозума Впертонза, як ви би подивилися на чоловіка, якого спіймали за курінням на фабриці з виготовлення феєрверків — вкрай несхвально. Тож *тепер* зрозуміло, хто в усьому винний. Як і завжди...

— Чи це цілковито *мудро*, пане? — спитав Декан.

— Ну, я тут, за дивним збігом обставин, Архіректор, Декане, — спокійно відказав Ридикуль.

— Сліпуче очевидний факт, Архіректоре, — тоном Декана можна було б різати сир.

— Мушу приділяти увагу. Важливо для атмосфери в колективі, — пояснив Ридикуль. — Мої двері завжди відчинені. Я вважаю себе членом команди.

Зрозума пересмикнуло.

— Не думаю, що в мене в роду були якісь мавпи, — задумливо простягнув Верховний верховик. — Я хочу сказати, інакше я би знав? Мене б запрошували на їхні весілля, ну і так далі. Мої батьки казали б щось на кшталт «Не хвилюйся за дядька Чарлі, це його *природний* запах», правильно? Були б відповідні портрети в...

Фотель чхнув. На одну неприємну мить Бібліотекар за-вис у морфогенній непевності, а тоді розпластався перед каміном у своїй звичній подобі. Чаклуни нашорошено спостерігали за ним в очікуванні подальших змін.

Часи, коли Бібліотекар був людською істотою, *направду* важко було пригадати. І вже точно ніхто не пам'ятав, який він був із себе чи навіть як його звали.

Магічний вибух — завжди імовірна подія в такому місці, як Бібліотека, де сила-силенна нестабільних книжок про магію напхані в небезпечно тісний простір, — почав був відлік його неочікувано мавпових років. Відтоді він ніколи не озирався назад, і вниз також часто не дивився. Його волохата постать, що, бувало, переставляла книги ногами, тримаючись при цьому за верхню полицю однією рукою, здобула неабияку популярність в Академії; його відданість справі слугувала взірцем для всіх.

Архіреktor Ридикуль, у чийй голові підступно сформува-лося це останнє речення, помітив, що підсвідомо скла-дає чернетку некролога.

— Хтось викликав лікаря? — спитав він.

— Сьогодні вдень ми привели Пончика Джиммі*, — відповів Декан. — Він спробував поміряти Бібліотекаря температуру, та, боюся, той його вкусив.

— Вкусив? З термометром у роті?

— Ем. Не зовсім. Можна сказати, ви виявили причи-ну укусу.

* Провідного ветеринара Анк-Морпорка часто викликали до людей, чий недуги були занадто серйозні, щоб довірити їх звичайному представни-кові медичної братії. Єдиним недоліком Пончика була його схильність вважати кожного свого пацієнта, більшою чи меншою мірою, скаковим конем. — *Прим. авт.*

На мить запала урочиста мовчанка. Верховний верховик взяв у руки мляву чорно-шкіряну лапу і неухважно по ній поплескав.

— У цій книжці не написано, в макак буває пульс? — спитав він. — А ніс мусить бути холодним, чи як?

Почувся тихий звук, ніби пів дюжини людей водночас різко втягнули повітря. Інші чаклуни почали відсуватися від Верховного верховика.

Впродовж декількох секунд не було чути нічого, крім тріскотіння вогню та завивання вітру ззовні.

Чаклуни присунулися назад.

Верховний верховик, у враженій манері людини, що не розраховувала зберегти цілісність свого організму, дуже повільно стягнув з себе гостроверхий капелюх — дія, яку чаклун вчиняє лише за найпохмуріших обставин.

— Ну, що ж тоді, от і все, — сказав він. — Бідолаха на шляху додому. На небі його чекає велика пустеля.

— Ем, чи то пак, тропічний ліс, — зауважив Зрозум Впертонз.

— Може, пані Герпесюк приготує йому поживного гарячого супчику? — запропонував Викладач новітніх рун.

Архіреktor Ридикуль подумав про економчин гарячий та поживний супчик.

— З таким лікуванням або пан, або пропав, — буркнув він. Обережно погладив Бібліотекаря. — Зберися, старий. Скоро знову станеш на ноги і продовжиш робити цінний внесок.

— На кісточки, — послужливо підказав Декан.

— Прошу?

— На кісточки пальців, а не на ноги.

— На коліщатка, — уточнив Викладач новітніх рун.